

**РАСТКО
ПЕТРОВИЋ**

**Људи
говоре**

Ову сам књигу написао за време једног путовања.

Одједном, све што су људи говорили око мене конкретизирало се и ставило испред предела и грађевина које сам гледао. Најпре се обзнанило у мени оно што је данас наслов књиге: *Људи њоворе*. Говоре ствари просте, безначајне, али зато баш претоварене оним што је живот људи и универзума уопште. Прве речи које су ми долазиле записао сам истог часа у једној кафаници, на хартији купљеној у дуванџиници преко пута. Затим, не могући одолети потреби да сачувам све што се јављало у мени а изгледало као да ће нестати одмах, писао сам на дрвеним клупицама капела.

Мислим да је она значајна, по својој новости облика, по ономе што садржи. Ја сам исувише

задовољан што је написана да бих желео рећи друго
шта о њој. Куд и камо комплекснија, куд и камо
простија од свега тога, она не носи у себи ниједну
тезу, не говори ни о једној земљи, не брани ниједну
естетику.

Београд, 28. 1. 1931.

I

– Острво Веће или Мање – упита огарављени човек, насмешен само за тренутак.

– Има ли рибарских насеобина на оба?

– О, Мање је само ловиште господина маркиза. На Већем има једно двадесет кућа.

– Могу ли вечерас прећи тамо?

– Свакако. Поштанска лађица биће овде кроз један сат. При повратку она се дотиче Већег острва; можете њом поћи. Само не знам како ћете се вратити. Бићете приморани да ноћите.

– То сам и мислио. Можда ћу тамо наћи за вечеру и спавање.

– Ја вам саветујем да останете до сутра овде. Село је мало и сиромашно, али ћете гостионицом бити задовољни. Разуме се, на острву такође једна од кућа се зове *haza de huespedes* и тамо ће вам удесити и

за спавање. Међутим, та је *de huespedes* за двадесет кућа и, као и цело село, нема чак ни осветљења.

– За једну ноћ ће ми то чак чинити задовољство. И, најзад, сутра морам прећи на другу страну језера. Острво, према томе, не бих ни видео.

– Онда ће вас поштанска лађица узети. Она остаје овде минут или два, колико да измени пошту. Колико је сад?

– Пет.

– Биће тачно кроз један сат овде.

– Мислим да имам исувише времена да се испнем до врха села. Имаћу непрестано језеро под собом, тако да ћу приметити кад се приближује лађица.

– О, видећете је сигурно.

– Онда ћу се пети овим улицицама?

– Боље је да узмете овај пут са стране. Ићи ћете благим нагибом између маслињака и винограда, све до куле. Затим можете сићи било којим степеницама низ улице.

Пео сам се ипак улицама. Камени излази кућа, прастари, излазе на саме степенице. Жене седе у вратницама; младе над ручним радом.

– Добро вече.

– Добро вече.

Престају да раде један тренутак. Дижу главе са веза. Један старац, између неколико сасвим старих жена, посматра свој повређени палац на нози.

– Добро вече.

– Добро вече, господине.
– Лепо ваше село.
– Да, лепо. Сирото. Прошле зиме цело је језеро било замрзнуто.

– Значи, није се могла ловити риба?
– Не, није се могла ловити риба. Старица поред њега, не гледајући ме, каже:

– Младеж из Белмонтеха отишла је пешице на Веће.

– О, ја нисам видео, али кажу да је ишао и један аутомобил.

- Мора да је био дебео лед?
- Седамнаест педаља.
- До виђења, дакле.
- До виђења, млади господине.

Једна девојка која ради филе на ђерђеву врло је лепа. Цела породица је у вратима куће код које се секу двоје степеница. Мора да је чудно живети над тако косим перспективама. Не изгледа сигурно ни да је зелена површина језера хоризонтална.

– Добро вече.
– Добро вече.
– Изгледа ми лепо то што радите.
– Радим по једном угледу који ми је дала маркиза.
– Ви радите за маркизу чији муж има ловиште на Мањем?

– А не, то је њен син који има тамо ловиште. Стари маркиз је умро још пре но што сам се родила.

– Они живе стално овде?

– Има само неколико година да се враћају свакога лета на језеро. Само сврате у наше село. Имају мотор и тада долазе са гостима.

– Како се зовете?

– Ивона.

– То није домаће име.

– Није. Мој отац је служио у марини и путовао много. Али многи ме зову Роланда.

– Ивона је лепше. До виђења, дакле.

– До виђења, млади господине.

У идућој улици, која иде право између два реда камених кућа, испод античких утврђења и над језером, две или три главе ме гледају кроз прозоре. У једним вратима неколико људи и деце.

– Добро вече.

– Добро вече, господине.

– Јесте ли рибари?

– О, има врло мало рибара овде. Они живе доле.

– Колико има рибара?

– Једва осам барки. Друга села на језеру лове више.

– Ваше село је врло лепо. Видите стално језеро са свога прага.

– Видимо увек језеро. Понекад побесни.

– Ноћас ће бити мирно?

– Можда и не. Изгледа да ће трамонтана.

– До виђења, дакле.

– До виђења, до виђења.

Иако нисам још ништа приметио на језеру – једва две-три барке, које се скоро и не мичу на његовој површини – враћам се обали. Поштанска лађица мора да је у задоцњењу. Кажем човеку с којим сам још малочас говорио на обали:

– Поштанска лађица мора да је у задоцњењу?

– Ах, па она је отишла има већ десет минута. Чекала вас је пет минута, али смо после мислили да сте се предомислили.

– Непријатно. Гледао сам пажљиво на језеро и никако је нисам видео.

– Од Белмонтеха она долази скоро уз обалу. Можда су вам је куће заклониле.

– Разуме се. Могу ли наћи коју барку да ме превезе на острво?

– Не верујем. У случају да се језеро узбурка, не бисте се вечерас могли вратити. Свакако, коштало би вас много.

– Колико би ме коштало?

– Можда тридесет пезета.

– Мислим да то није сувише.

– Можете говорити са оним старцем на клупи. Он је једини који би вас могао повести; остали се тек враћају са риболова.

Прилазимо заједно старцу који љубазно устаје да нас поздрави. Он је врло црвен, преплануо, изборан и угојен, што одговара вину, ветровима, годинама и јелу с којима је у пријатељству.

– Хтео бих да пређем на Веће. Да ли бисте ме превезли?

– Не треба ићи пошто је почела трамонтана.

– Али таласи на језеру не изгледају ништа озбиљно.

– О, па они су већ доста велики, а ускоро ће бити много већи.

– Ви се не бисте могли вратити вечерас?

– Не, не бих се могао вратити.

– Било би опасно да се враћате?

– Опасно и тешко; мом сину и мени требало би више но дупло времена за веслање.

– Има ли опасности при одласку?

– Били бисмо сасвим исквашени од таласа.

– То би се већ осушило. Ја мислим да, пошто је опасно за повратак, ви можете пити вина вечерас и на острву, а ујутру се вратити. Има ли доброг вина тамо?

– Да, али бисмо га морали пити у мраку. Идем да питам сина. Ако он пристаје, довешћемо чамац до вас и поћи.

Нисам веровао да ће син пристати; личило ми је више на уљудно одбијање. Чекао сам, ипак, у друштву механичара, кога сам прво срео на обали. Гледао сам оно неколико расушених барки насуканих на шевар; оне су пљоснате, примитивне, налик на велика корита. Неки човек одевен у сегелтух и упрскан кречом сиђе у шевар са џаком на леђима.

Млада жена, коштуњава и јака, донесе други цак. Да би истоварили то у једну од барки, загазише слободно у мокру траву и муљ. Жена је имала сукње мокре скоро до колена. Механичар им приђе:

– Враћате се у село? Овде је један млади господин који би тамо такође. Можете ли га узети?

– Зашто не? Нек дође!

Жена ми додаје руку да ускочим са мола. Брише клупу где ћу сести.

– Чувајте ноге од цакова – каже човек – из њих испада цемент и ако падне на влажну обућу, тешко ћете га скинути.

Киша почиње крупним, ретким капљама. Муж и жена одлазе по нове цакове. Тада се кроз језерску траву појављује друга барка, црвена. Старац и један млади човек отворенога погледа веслају стојећи. Његов син!

– Можда је неуљудно што сам издао ове пријатеље, које сам прво натерао да ме возе. Можда ће сад зажалити што губе зараду.

– Они не воле да иду пошто је трамонтана. Дајте им пезету за вино.

– Нашли сте нешто за острво – каже старац кад се приближио. Његов син скида капу и гледа ме смећећи се. Он гледа нарочито у језеро иза мене, тј. не гледа ни у шта, пошто тешко да тамо има шта да га занима.

– Ова се барка враћа на острво; тако ћу вама уштедети труд. Хтео бих да вас замолим да узмете за пиће.

За то време муж и жена су већ у чамцу и ми полазимо.

– Хвала, господине, и до виђења.

– До виђења, и хвала вама.

– Дobar провод.

Небо је сасвим покривено. Киша наставља истим капљама. Таласи који се одбијају о чамац шаљу нам воду нештедице. Жена весла на средини; своју горњу сукњу пребацила је преко главе, остале сукње, влажне, лепе јој се за колена. Обоје су врло задовољни да ме имају у чамцу.

– Купили сте цемент овде у Хуенти?

– А не, то ми је само послан на Хуенту. Човек Карлос, који је имао да ми га донесе, није могао јер му се жена разболела. Жена му је одскора затруднела па не сме да је остави. То је прво дете што чекају.

– Зидате нешто?

– Ја сам по занату зидар.

– Имате посла?

– Колико да се живи. Затим, тражим посла у свим селима на језеру. Иначе, када маркиз дође на летовање, има увек понешто да се поправи у замку.

– Где је његов замак?

– На Већем острву. То је некада био манастир и напуштен. Стари маркиз, сенатор, купио га је

будзашто. Потрошио је више милиона да га претвори у замак. Млади маркиз...

– Долази кроз два-три дана – додаје жена. – Стара маркиза је већ тамо.

– Воли женске радове; ваше девојке мора да су добре везиље?

– О, она им поручује нарочито да би нас помогла. Како увек имају много гостију, употреби за покло-не. Да није маркизе и њеног сина, ми бисмо често помрли од глади.

– Ове зиме је језеро било смрзнуто?

– Четрдесет и два дана. Младићи су одржавали пролаз кроз језеро, таман колико да се провуче једна барка. Требало је дан и ноћ одржавати га. Не би иначе било хлеба. Риба је већ била под ледом.

– Морали сте грдно пропатити?

– И колико! После десет дана нико више није имао ни пет пара у џепу. Несрећа је била што зими нема никога у замку.

– Жена вам изврсно весла.

– Врло је јака. Она је и мати двоје деце. Старија има пет година; рећи ћете ми да ли је лепа. Коса јој је сасвим светла.

– Волите много децу?

– Деца су сатисфакција живота.

– Нисам вас добро чуо.

– Кажем да су деца сатисфакција. Живот не би вредео без њих.